Félag raungreinakennara — Laugardagur, 3. mars 2012
Íslenska stærðfræðafélagið — 10:00 – 14:00

Stærðfræðikeppni framhaldsskólanema 2011–2012
Lausnir á dæmum í úrslitakeppni

Dæmi 1

Finnið öll pör af rauntölum p og r sem leysa jöfnurnar:

$$p + pr + pr^2 = 28$$
$$p^2r + p^2r^2 + p^2r^3 = 224$$

Lausn: Þáttum báðar jöfnurnar

$$p(1 + r + r^2) = 28$$
$$p^2r(1 + r + r^2) = 224$$

og þá sést með því að deila þeirri fyrri í þá seinni að $pr = 224/28 = 8$. Nú margföldum við fyrri jöfnuna með r og fáum

$$pr(1 + r + r^2) = 28r \quad \Leftrightarrow \quad 8(1 + r + r^2) = 28r$$

svo að

$$0 = 8r^2 - 20r + 8 = 4(2r^2 - 5r + 2) = 4(2r - 1)(r - 2)$$

og því $r = 1/2$ eða $r = 2$. Það eru því tvær lausnir: $p = 16$, $r = 1/2$ og $p = 4$, $r = 2$.

Dæmi 2

Rétthyrningurinn $PQRS$ táknar A4-blað, það er $PQ : PS = \sqrt{2} : 1$. Rétthyrningurinn (blaðið) er brotinn þannig að hornið Q leggst í punktinn X á hliðinni SR og brotalínan PY liggur um punktinn P. Lengd hliðarinnar PS er 1. Finnið hliðarlengdir þríhyrningsins RXY.

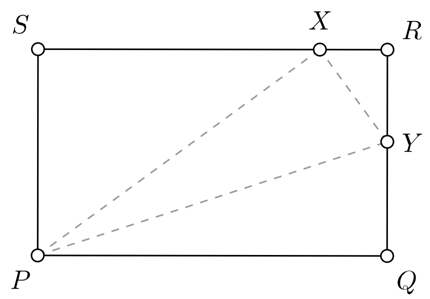

Lausn A: Þar sem $PS = 1$ þá er $PQ = \sqrt{2}$. Rétthyrndi þríhyrningurinn PSX hefur skammhlið $PS = 1$ og langhlið $PX = PQ = \sqrt{2}$. Því verður skammhliðin SX að vera af lengd 1. Þríhyrningurinn PSX er því jafnarma, með tvö 45° horn. Þar sem hornið PXY er rétt horn þá er þríhyrningurinn RXY einnig jafnarma með skammhliðar $YR = XR = \sqrt{2} - 1$ og langhlið $XY = \sqrt{2} \cdot XR = 2 - \sqrt{2}$.

Lausn B: Þar sem $PS = 1$ þá er $PQ = \sqrt{2}$. Ef við táknum $SX = y$ og $RY = x$ þá er $XY = YQ = 1 - x$ og $XR = \sqrt{2} - y$. Í rétthyrnda þríhyrningnum PSX er langhliðin $PX = PQ = \sqrt{2}$ og því gildir jafnan

$$1^2 + y^2 = \left(\sqrt{2}\right)^2.$$

Því er $y = 1$ og þar með er $XR = \sqrt{2} - 1$. Í rétthyrnda þríhyrningnum RXY gildir jafnan

$$(\sqrt{2} - 1)^2 + x^2 = (1 - x)^2$$

Ef margfaldað er upp úr svigum fæst

$$3 - 2\sqrt{2} + x^2 = 1 - 2x + x^2$$

og því er $x = \sqrt{2} - 1$ og $XY = 1 - x = 2 - \sqrt{2}$.

Lausn C: Þar sem $PS = 1$ þá er $PQ = \sqrt{2}$. Þar sem þríhyrningarnir PQY og PXY eru jafnir þá gildir eftirfarandi:

$$\begin{aligned}
\angle SXP &= \angle XPQ \\
&= 2\angle YPQ = 2(90^\circ - \angle PYQ) \\
&= 180^\circ - 2\angle PYQ \\
&= 180^\circ - (\angle PYQ + \angle PYX) \\
&= \angle XYR
\end{aligned}$$

Þríhyrningarnir XRY og XSP eru því einslaga. Köllum $RY = x$. Þá er $XY = YQ = 1 - x$. Nú er $PX = PQ = \sqrt{2}$ og því fæst:

$$\frac{\sqrt{2}}{1} = \frac{1 - x}{x}$$

svo $\sqrt{2}x = 1 - x$ og því $x = \dfrac{1}{\sqrt{2} + 1}$. Þá er $XY = 1 - x = \dfrac{\sqrt{2}}{\sqrt{2} + 1}$. Loks fæst

$$XR = \sqrt{\left(\frac{\sqrt{2}}{\sqrt{2} + 1}\right)^2 - \left(\frac{1}{\sqrt{2} + 1}\right)^2} = \frac{1}{\sqrt{2} + 1}.$$

Dæmi 3

Sannið að fyrir sérhverjar fimm heiltölur sé alltaf hægt að finna tvær þeirra, sem eru annað hvort þannig að summa þeirra eða mismunur sé deilanlegur með 7.

Lausn: Skoðum leifaflokka þegar deilt er með 7 í heiltölurnar. Leifarnar geta þá verið á bilinu frá 0 til 6, þ.e.a.s. skrifa má sérhverja heiltölu n sem $n = 7q + r$ þar sem q er heiltala og r er ein af tölunum $0, 1, \ldots, 6$. Ef tvær af tölunum fimm lenda í sama leifaflokki (hafa sömu leif r) þá er mismunur þeirra deilanlegur með 7. Ef hins vegar engar þeirra eru í sama leifaflokki þá skoðum við eftirfarandi fjórar grúppur af leifaflokkum

(a) 1 og 6 (b) 2 og 5 (c) 3 og 4 (d) 0

en samkvæmt skúffureglunni verða einhverjar tvær af tölunum fimm að lenda í sömu grúppu og þá er summa þeirra tveggja deilanleg með 7. (T.d. ef þær eru í grúppu (b) þá er önnur af gerðinni $7q_1 + 5$ en hin $7q_2 + 2$, svo summan er $7q_1 + 7q_2 + 7$.)

Dæmi 4

Finnið allar jákvæðar heiltölur m og n þannig að m gengur upp í $2n-1$ og n gengur upp í $2m-1$.

Lausn A: Þar sem m gengur upp í $2n-1$ og n gengur upp í $2m-1$ eru til jákvæðar heiltölur i og j þannig að $im = 2n-1$ og $jn = 2m-1$. Ef við leysum fyrri jöfnuna fyrir n og stingum inn í seinni fæst $ijm < ijm+j = 4m-2 < 4m$ svo $ij < 4$. Ljóst er að annað hvort i eða j þarf að vera 1 og hin er minni en 4. Vegna samhverfu megum við gera ráð fyrir að $j = 1$. Þá gefur $ijm + j = 4m - 2$ lausnirnar $(n, m) = (1, 1)$ og $(n, m) = (5, 3)$ fyrir $i = 1$ og $i = 3$ en $i = 2$ gefur enga lausn. Allar lausnir á (n, m) sem uppfylla skilyrðin eru því $(1, 1), (3, 5), (5, 3)$.

Lausn B: Athugum fyrst að m og n verða að vera oddatölur, því sléttar tölur geta ekki gengið upp í oddatölurnar $2n-1$ og $2m-1$. Margfeldið mn gengur upp í margfeldið $(2n-1)(2m-1) = 4mn - 2n - 2m + 1$ og þar með gengur mn upp í $2n + 2m - 1$. Þar sem m og n eru jákvæðar, þá leiðir af þessu að $mn \leq 2n + 2m - 1$, sem jafngildir $mn - 2n - 2m + 4 \leq 3$, það er $(m-2)(n-2) \leq 3$. Ef $m = 1$ þá gengur n upp í $2 \cdot 1 - 1 = 1$, svo að $n = 1$. Þetta gefur eina lausn $m = n = 1$. Annars þurfa bæði m og n að vera ≥ 3 og þá líka ≤ 5. Ef $m = 3$ þá gengur n upp í $2 \cdot 3 - 1 = 5$ svo $n = 5$, en ef $m = 5$ þá gengur n upp í $2 \cdot 5 - 1 = 9$ svo $n = 3$. Fáum því þrjú pör (m, n) sem uppfylla skilyrði dæmisins: $(1, 1)$, $(3, 5)$ og $(5, 3)$.

Dæmi 5

Í ferhyrningi $ABCD$ eru hornin $\angle ADC$ og $\angle BCD$ stærri en $90°$, F er skurðpunktur línunnar AC og línu gegnum B samsíða AD og E er skurðpunktur línunnar BD og línu gegnum A samsíða BC. Sannið að EF er samsíða CD.

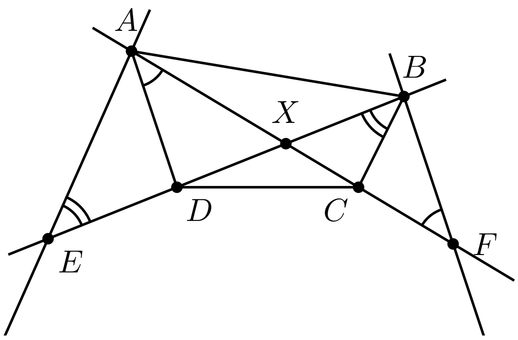

Lausn: Látum X vera skurðpunkt línanna AC og BD. Þar sem línurnar AE og BC eru samsíða þá er $\angle AEX = \angle CBX$. Þríhyrningarnir AEX og CBX eru því einslaga. Á sama hátt sést að $\angle DAX = \angle BFX$ svo þríhyrningarnir DAX og BFX eru einnig einslaga.

Af þessu leiðir að eftirfarandi jöfnur hlutfalla gilda:

$$\frac{XE}{XB} = \frac{XA}{XC} \quad \text{og} \quad \frac{XD}{XB} = \frac{XA}{XF}$$

Ef fyrri jöfnunni er deilt í þá síðari fæst:

$$\frac{XD}{XE} = \frac{XC}{XF}$$

Þríhyrningarnir DXC og EXF eru þá einslaga og því er DC samsíða EF.

Dæmi 6

100 lampar mynda ferning sem er 10 lampar á breidd og 10 lampar á hæð. Á sérhverjum lampa er hnappur. Ef ýtt er á hnappinn á einhverjum lampa breyta allir lampar í sama dálki og allir lampar í sömu línu auk lampans sjálfs um ástand, þ.e. það kviknar á þeim sem slökkt var á og það slökknar á þeim sem kveikt var á. (Lampar sem hvorki eru í sömu línu né sama dálki haldast óbreyttir á meðan.)

Fyrir hvaða upphafstöður er hægt að kveikja á öllum lömpunum? M.ö.o. á hvaða lömpum má vera kveikt og slökkt á í upphafi, svo að hægt sé með því að ýta á rofana að enda með ljós á öllum lömpunum?

Lausn: Fyrir hnapp á ákveðnum lampa L athugum við hvað gerist ef við ýtum á hnappana á öllum lömpunum sem breyta um ástand þegar ýtt er á hnappinn á L, þ.e. við ýtum við á hnappan á öllum lömpunum sem mynda kross í gegnum L.

- Lampar sem eru ekki krossinum breyta nákvæmlega tvisvar um ástand því þeir koma fyrir fyrir einum dálki sem breytist og einni línu sem breytist. Þeir enda því í sama ástandi og þeir byrjuðu í.
- Lamparnir í krossinum fyrir utan L breyta nákvæmlega tíu sinnum um ástand þegar ýtt er á takkana í línunni eða dálkinum sem þeir eru í. Þeir enda því í sama ástandi og þeir byrjuðu í.
- Lampinn L breytir nákvæmlega nítján sinnum um ástand: Níu sinnum þegar ýtt er á hnappa lampanna í sama dálki, níu sinnum þegar ýtt er á hnappa lampanna í sömu línu og einu sinni þegar ýtt er á hnappinn á L. Hann endar því breyttu ástandi frá því sem hann byrjaði í.

Þessi aðgerð breytir því bara ástandinu á L en allir aðrir lampar enda í sama ástandi og fyrir aðgerðina. Þar með er ljóst að ef við endurtökum þessa aðgerð fyrir alla lampa sem slökkt er á er hægt að enda með alla lampana kveikta hvernig sem upphafstaðan er.

Ath: Með þessari aðferð er hugsanlega oft verið að ýta á sama hnappinn og þetta er ekki fljótvirk leið. En um það er ekki spurt, heldur bara hvort það sé yfirhöfuð hægt að kveikja á öllum lömpunum. Áhugasamir geta reynt að finna fljótvirkustu leiðina, en minnsti fjöldi skrefa er auðvitað háður upphafsstöðunni.

Í þessari lokakeppni tóku þátt 25 nemendur úr fimm framhaldsskólum. Meðalstigafjöldi fyrir hvert dæmi var eins og eftirfarandi tafla sýnir:

1	2	3	4	5	6	alls
8,16	8,88	6,04	4,48	2,16	0,64	30,36